

Borbély Anna

Pozitív nyelvészet és kódváltás

Szervező: MTA NYTI Pszicho- neuro- és szociolingvisztikai osztály

Többnyelvűségi Kutatóközpont

2014. 10. 30. 11:00, MTA NYTI

Számtalan tanulmány járult már hozzá, és még várhatóan fog is hozzájárulni ahhoz, hogy a kétnyelvű közösségek konverzációs kódváltásának szabályozottságát, rendszerét és jelentését megértsük. A témával kapcsolatos tanulmányok nagy része általában két megközelítésből vizsgálja a jelenséget. Az egyik egy szűkebb, nyelvészeti megközelítés, a másik pedig egy tágabb, mely a kódváltást a társadalmi összefüggések rendszerében vizsgálja.

A strukturalista vizsgálatokban két fontosabb részmodell típus ismert: a 4-M és az absztrakt réteg modell (Myers-Scotton–Jake 2000), illetve a Prince–Smolensky (1993) optimalitás elméletére épülő modell (vö. Bhatt 1997; Bhatt–Bolonyai 2011).

A kódváltás társadalmi megközelítésében a nagyobb hangsúly azon van, hogy mi motiválja a kódváltást, illetve, hogy mi a funkciója és a jelentése. E vizsgálatokban a kódváltás társadalmi hatását nem csupán az egyéni, hanem a tágabb társadalmi és politikai kontextuson belül vizsgálják. Ebből eredően az elemzés nem a mondat, hanem az interakció szintjén történik. A kódváltás társadalmi oldalról való vizsgálata szempontjából fontos Gumperz következő két megállapítása: a kódváltás használata partnerfüggő, valamint az egynyelvűek köznyelvi (városi) beszédében előforduló nyelvjárási váltásokra hasonlít (Gumperz 1982: 69). A kétnyelvű csoportokon belül a természetes beszédben előforduló kódváltásoknak funkciójuk alapján számos típusa határozható meg (Grosjean 1982; Bartha 1999; Kovács 2001; Márku 2008).

Az előadás a konverzációs kódváltás tanulmányozásakor – az előző két megközelítés közül elsősorban a másodikat szem előtt tartva – egy harmadik szempontra is összpontosít. Ennek építő elemeiként említendő a társadalmi környezetben létrejövő lokális kétnyelvű gyakorlat konverzációs kontextusa, valamint a résztvevők, akiknek a kódváltásait nem csupán szociológiai változók határozzák meg, hanem összetett (társadalmi, közösségi stb.) identitásuk is. Mindezekon túlmenően a kutató szerepe is nagyobb hangsúlyt kap. Ahogyan egy gyűjteményes kötet bevezetőjében Auer írja: „a kódváltás verbális cselekvés (vagy annak része), ebből következően kommunikatív és társadalmi jelentést hordoz és hoz létre, melynek ismerete szükséges ahhoz, hogy a kódváltásban érintett résztvevők és a kódváltást vizsgáló kutatók értelmezni tudják” (Auer 1998: 1). A jelen előadás célja, hogy a kódváltások működését, jelentéseit bemutassa abból a célból, hogy az ismeretek hiányában kialakult negatív beszélői attitűdöket pozitív irányban formálja. Vagyis, hogy általánossá váljon az a szemlélet, mely szerint *a kódváltás a kétnyelvű közösségeket meghatározó normatív nyelvi sajátosság*. A végső cél ezzel együtt az, hogy az egynyelvű és a kétnyelvű közösségek tagjai a kódváltásokra ne mint „nyelvi hibákra” tekintsenek, hanem a beszélők nyelvi repertoárjában fellelhető eszközök nyújtotta kreatív felhasználásra. Ez egyfajta *pozitív nyelvészeti* (kutatói) szemlélet, amely magában foglalja a beszélők interakcionális viselkedésekor tapasztalható szabályok értelmezését és megértetését is (vö. Borbély 2013). A feldolgozott nyelvi példák elsősorban a LongBiling kutatásból származnak (vö. Borbély 2014), de ez a szemlélet természeténél fogva más közösségekből gyűjtött adatokra is kiterjeszhető (lásd pl. Márku 2014).

Hivatkozások

Auer, Peter 1989. *Code-switching in conversation. Language, interaction and identity*. London and New York: Routledge.

- Bartha Csilla 1999. *A kétnyelvűség alapkérdései. Beszélők és közösségek*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Bhatt, Rakesh M. 1997. Code-switching, constraints, and optimal grammars. *Lingua* 102: 223–251.
- Bhatt, Rakesh M. – Bolonyai, Agnes 2011. Code-switching and the optimal grammar of bilingual language use. *Bilingualism: Language and Cognition* 14: 522–546.
- Borbély Anna 2013. Kísérlet egy kétnyelvű közösség átfogó nyelvészeti bemutatására, avagy fedezzük fel a pozitív nyelvészetet! MTA NYTI–OTKA K 81574 – 2013. november 5.
- Borbély Anna 2014. *Kétnyelvűség – Variabilitás és változás magyarországi közösségekben*. L’Harmattan Könyvkiadó, Budapest.
- Grosjean, François 1982. *Life with Two Languages. An Introduction to Bilingualism*. Harvard University Press.
- Gumperz, John J. 1982. *Discourse strategies*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Kovács, Magdolna 2001. *Code-Switching and Language Shift in Australian Finnish in Comparison with Australian Hungarian*. Åbo, Åbo Akademi Förlag.
- Márku Anita 2008. *Érvényes történetek. Nyelvválasztási és kódváltási kommunikációs stratégiák a kárpátaljai magyar fiatalok körében*. Ungvár, PoliPrint.
- Márku Anita 2014. Kontaktusjelenségek mint a nyelvi kreativitás megnyilvánulásai a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatában a közösségi fórumokon. A 18. *Élőnyelvi Konferencián elhangzott előadás*, Nyitra.
- Myers-Scotton, Carol – Jake, J. L. 2000. Explaining Aspects of Codeswitching and Their Implications. In: Nikol, J. (szerk.) *One Mind, Two Languages: Bilingual Language Processing*. Oxford, UK, Blackwell Publishing.
- Prince, A. – Smolensky, P. 1993. *Optimality Theory: Constraint Interaction in Generative Grammar*. University of Colorado–Rutgers University. Manuscript.